

ורבא אמונים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

323

פרשת ויקרא

תש"פ

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפילה בפרשה

'טעה בברכת המינים... חיישינן שמא מין הוא'

ו'יקרא אֶל מֹשֶׁה' (א א)

"אל"ף ד'ויקרא' - זעירא. שמשא היה גדול ועניו לא רצה לכתוב אלא 'ויקר' - לשון מקרה, כאילו לא דבר הקדוש ברוך הוא עמו אלא בחלום, כדרך שנאמר בבלעם... ואמר לו הקדוש ברוך הוא לכתוב גם האל"ף... וכתבה קטנה" (בעל הטורים).

יש להבין: הלא התורה כולה ניתנה מפי הגבורה, וכיצד עלתה על דעתו של משה לשנות ממה שנצטווה ואפילו באות אחת? ויתרה מזו: לאחר שנצטווה בפירוש "לכתוב גם האל"ף" היאך עמד על דעתו וכתב את האל"ף קטנה - כביכול עשה פשרה בינו לבין קונו?

ביאר רבי אברהם ויינפלד רב קהילת 'דרך אמת' במונסי: בוודאי לא עלתה על דעתו של משה לשנות ממה שהצטווה, אלא שבעומק לבבו החזיק עצמו לכלום וחשב שראוי להיכתב עליו "ויקר" - לשון מקרה. לפיכך כאשר הצטווה לכתוב "ויקרא", מתוך עומק ענוותנותו, נכתבה על ידו האות א' זעירה מבלי משים.

על פי האמור נוכל להבין את הסיבה שבמדרש (תנחומא ב) הסמיכו לפסוק זה הלכה מהלכות שליח ציבור: "טעה בברכת המינים, מחזיזין אותו ואומרה בעל כרחו. חיישינן שמא מין הוא"; ממשה למדנו עד כמה משפיעה הכרתו הפנימית של האדם על פעולותיו החיצוניות. אף שליח ציבור זה שטעה בברכת המינים, יש לחשוש שבסתר ליבו טמונים היו ההרהורי כפירה אשר גרמו לו לטעות דווקא בברכה זו, ועל כן מוטלת עליו החובה לחזור ולאומרה כהלכתה.

לב' אברהם'

הקרבה על מזבח הבנוי בשמיים

ו'יקרא אֶל מֹשֶׁה מִקֶּדֶשׁ לֵאמֹר' (א ב)

בברכת 'רצה' שבתפילת שמונה עשרה אנו מבקשים: "ואשי ישראל ותפלתם (מהרה) באהבה תקבל ברוצן". ולכאורה הלא בזמן הזה איננו מקריבים קורבנות ועל מה אם כן אנו מבקשים: "ואשי ישראל... תקבל ברוצן"? פירשו בעלי התוספות: בגמרא (מנחות ק"א) מבואר שאף לאחר חורבן הבית, בכל יום עומד המלאך מיכאל ומקריב קורבנות על מזבח הבנוי בשמיים. על קורבנות אלו אנו מבקשים שיתקבלו לרוצן.

על מהות הקורבנות שמקריב מיכאל הביאו בעלי התוספות שני פירושים בשם המדרש: "יש שאומר - נשמותיהן של צדיקים, ויש מי שאומר - כבשים של אש". וביאר הבית יוסף, כי לדעת האומר שהקורבנות הם נשמות הצדיקים, ניתן לפרש "אשי ישראל" מלשון 'איש', כלומר אנשי ישראל.

רבי דב בעריש מאושפיצין הוסיף וכתב כי דברי הגמרא אף נרמזו בלשון הכתוב שלפנינו: "אֶדָם כִּי יִקְרִיב

אמ"ן פרקים בסדר קדשים

"אֶדָם כִּי יִקְרִיב מִקֶּדֶשׁ קֶרְבֶּן לַה' מִן הַהֶמְכָּה מִן הַקָּדָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבָּנְכֶם" (א ב)

כתב רבי אלעזר רוקח אב"ד אמשטרדם:

בסדר קדשים הכולל את דיני הקורבנות ועבודת המקדש יש צ"א פרקים. מניין זה רומז לכך שהייחוד הנעשה באמצעות הקורבנות הוא דוגמת הייחוד הנעשה באמצעות עניית אמן שהיא בגימטריה צ"א, כגימטריה של שמות הו"ה ואדנות יחד. אף השם "קרבן" מורה על כך שהוא מקרב ומאחד את שני השמות גם יחד. רבי משה דוד וואלי תלמיד הרמח"ל אף הביא רמז לדברים מכך שראשי התיבות של שלושת סוגי הקורבנות: אשה, מנחה, נסך הוא 'אמן'. רמז נוסף לכך הביא האדמו"ר רבי חיים יעקב סאפרין מהפסוק (תהילים סח לו): "נורא אלקים ממקדשיך" - ראשי תיבות: 'אמן'. ללמדך על הקשר שבין אמן לעבודת המקדש.

מעשה רוקח' פתיחה לשיטת סודי משנה אות זו 'שבטי י-ה' [לרמ"ד וואלי] במדבר כח יא; 'פרי חיים' שמות

העונה 'אמן' כ'עד שני'

"וְהָיָה עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לֹא יֵגִיד וְנִשָּׂא עֲוֹנוֹ" (ה א) ידועים דברי רבנו בחיי (שמות יד לא): "המברך מעיד בברכתו של הקדוש ברוך הוא שהוא מקור הברכה, והעונה אמן הוא מקיים השטר, והוא העיקר. שאין קיום העדות בעד ראשון אלא בעד שני, שהעדות נגמר על ידו, והעונה אמן הוא העד השני, וצריך הוא שיצטרף עם העד הראשון שהוא המברך, כי עמו העדות קיים".

על פי זאת כתב המוכיח רבי משה כהנא מגיביטש שמי שמברך בלחש, מלבד מה שמונע מחברו את קיום מצוות עניית אמן, הוא אף פוגע בעיקר מטרת הברכה - עדות על מלכות הקדוש ברוך הוא. מציאות המתקיימת רק בהצטרפות 'עד שני' בעניית אמן אחריה.

דרך משה' ליום יא

על פי האמור נוכל להבין את פסק המשנה ברורה' (קסו ט): "עניית אמן גם כן מכלל הברכה היא. ואף על גב דהוא בירך כבר בעצמו, מכל מקום על ידי שעונים אמן עליה, הברכה חשובה יותר...; כיוון שמטרת הברכה היא להעיד שהקדוש ברוך הוא 'מקור הברכה', ועדות נעשית בשניים. אם כן עניית האמן' היא חלק מהברכה, שבאמצעותה נשלמת מטרת הברכה ונמסרת העדות כהלכה.

מקם [קרבן] לה" - ראשי תיבות 'מיכאל', וכאשר נוסף את תיבת "קרבן" שהושמטה מצירוף ראשי תיבות זה, נמצא בכך רמז על הקורבנות שמקריב מיכאל. תוספות מנחות ק"א ד"ה ומיכאל; 'בית יוסף' או"ח קכ; 'דברי צדיקים'

'אמן' מבעירה אהבת ה' בלב העונה

"אֶדָם כִּי יִקְרִיב מִקֶּדֶשׁ קֶרְבֶּן לַה' (א ב)

"בקרבנות נדבה דבר הענין" (רש"י).

לכאורה תמוה: ממה נפשך, אם קרבן הנדבה נחוץ לעבודת השם, מדוע אין חובה להקריבו, ואם אינו נחוץ, מפני מה הזכירה אותו התורה?

ביאר בעל ה'קהילות יעקב':

מי שאהבת ה' בוערת בליבו, אינו מסתפק בקיום המצוות שהוא מחויב בהן, אלא מתמסר לקיים אף את המצוות שאינו מחויב בהן, וכפועל יוצא מכך, בבחינת 'רצוא ושוב' מבעיר הדבר בליבו את אהבת ה' יותר ויותר. רצה הקדוש ברוך הוא לזכותנו שנוכל לקיים כראוי את מצוות אהבת ה', ולכן העניק לנו מצוות והלכות שאין חובה אלא פרי נדיבות הלב, כדוגמת קורבנות נדבה, שכפועל יוצא מכך שנקיימן בהתנדבות, גבייר הדבר את אהבת ה' בליבנו.

יש שביארו בייסוד זה את מאמר חכמים (ברכות ג ב): "גדול העונה אמן יותר מן המברך"; המברך, שמחויב בברכה, עושה זאת מתוך ראה, ובפרט שהברכות נתקנו "כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו" (רמב"ם ברכות א ז). ואילו העונה אמן אחר הברכות, ובכללן ברכות שאינו מחויב מצד הדין להקשיב להן כדי לענות אחריהן אמן, הרי זו בחינת לב' שהיא אות לאהבת ה', והלא כבר אמרו חכמים (סוטה לא א): "גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה".

ברכת פרי'; 'כתר מלוכה' עמ' ק

הקרבת הקרבן בכוונה - 'כמצות רצונך'

"וְהָיָה כִּפְהֶן אֶת הַכֹּל מִמִּזְבְּחָהּ עֲלֵה אֲשֶׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַה' (ט א)

מפסוק זה למדו חכמים (זבחים מו ב) שיש לכוון בהקרבת הקרבן לעשות נחת רוח לה' שציווה להקריב, ונעשה רצונו. וכפי שפירש רש"י כאן: "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

בכך ביאר רבי יחיאל מיכל פיינשטיין את אשר אנו מבקשים בתפילת מוסף: "וזאת מוסף... נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך". ולכאורה, הלא את כל המצוות אנו עושים מחמת רצון ה', ומדוע דווקא לגבי הקורבנות אנו מדגישים זאת? אלא, לפי שכאמור, אחת מכוונות הקרבן היא: "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", לכן אנו מבקשים שנזכה להקריב את הקרבן בכוונה הרצויה - "כמצות רצונך".

שי' לתורה ר"ה יו"ה עמ' שנו

"והוא עד
או ראה או ידע
אם לוא יגיד
ונשא עונו"
(ה א)

כך כתב המוכיח הקדום רבי משה כהנא מגיביטש בספרו 'דרך משה' (ליום י"א):
"וכל איש מישראל מחויב לומר הברכות בקול רם, כדי שישמענו בני הבית או שאר העומדים אצלו, ויכולים לענות אמן. שמילת אמן עדות הוא על הברכה שהיא אמת, ואם יאמר בלחש הוא כמו שמעלים להעיד על הדבר".

יהודי יקר!

מטרת הברכה היא להעיד על מלכות הקדוש ברוך הוא (רבנו בחיי שמות יד לא). וכשאנו מברך בקול, כדי שיענו אמן על ברכותיך, אתה משלים בכך עדות זו.

בני אמונים - אמן לכל ברכה.

בקשות 'הרחמן' (ח)

בקשה בשבת על 'יום שכלו שבת'

שבת קודש מכונה בפיו: 'מעין עולם הבא' (ע"פ ברכות זז א), לפי שבה אנו שובתים ממלאכה כדוגמת העולם הבא שאין בו מלאכה, ורק: "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות זז א), ממה שהכינו ב'מי המעשה' - בעולם הזה. וכפי שאמרו (ע"ז ג א) על השבת: "מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת" (תולעת יעקב [לר"מ אבן גבאי] מהד"ח עמ' פט).

ביום שהוא 'מעין עולם הבא' ראוי שנתפלל על חיי העולם הבא, ועל כן, נהגו להוסיף בברכת המזון בקשה על חיי העולם הבא: "הרחמן הוא ינחילנו יום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (אוצר התפילות - עץ יוסף).

ניתן להטעים את הדברים על פי דברי הקדושת לוי' (כי תשא ד"ה א"י דהנה, ועיקר העניין הובא במדרש 'אותיות דברי עקיבא' אות א') שרצה הקדוש ברוך הוא להטעים את ישראל מעין עולם הבא, כדי שכשיטעמו יתאוו לשכרו וירבו תורה ומצוות כדי לזכות לו. אלא שהעולם הזה הוא גשמי, וכיצד נוכל לטעום בו טעם רוחני שאינו במושגיו? נלמד נתן לנו את יום השבת שהוא אחד משישים מהעולם הבא, שכן נתאוהו להרבות תורה ומצוות כדי לזכות לחיי העולם הבא. לפיכך תיקנו לנו לבקש בשבת על העולם הבא, שלאחר שטעמנו מעין טעמו, מייחלים אנו לזכות לדבר האמיתי ('שבת מיהודה' [למהר"י גרינוולד] ואתתנן).

'שבת ומנוחה - לחיי העולמים'

נוסח 'הרחמן' זה מיוסד על פילשון המשנה (תמיד פ"ז מ"ד) בעניין 'שיר של יום': "בשבת היו אומרים (תהילים צב א): 'מזמור שיר ליום השבת' - מזמור שיר לעתיד לבוא ליום שכלו שבת מנוחה לחיי עולמים". בברטנורא שם גרס: "לחיי עולמים", אך כתב ה'תוספות יום טוב' שאין חילוק בדבר, ושני הנוסחאות מכוונות על הקדוש ברוך הוא (כמבואר במחזור ויטרי שבת ס"ה לה), שהוא חי לעולם, והוא מקור חיי העולם, ככתוב (נחמיה ט ו): "ואתה מחיה את כולם".

כעין זה אף ב'הרחמן' שבברכת המזון יש גרסו 'לחיי העולמים', ויש גרסו 'לחיי'. וכתב רבי נתן שפירא (בביאור ברכת המזון) שאין חילוק בין נוסחאות אלו, 'ואתה מחיה את כולם' - הוא הקדוש".

'יום שכלו שבת' - באלף השביעי

הברטנורא (שם) ביאר, שיום השבת הוא כנגד האלף השביעי [יומו של הקדוש ברוך הוא - אלף שנה] שאז יקום (ישעיה ב יא): "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". על כן אנו מתפללים לה' שיזכנו: "ליום" [אלף שנים] "שכלו שבת ומנוחה", רק לקדוש ברוך הוא - 'לחיי העולמים'.

כעין זה ביאר כבר במחזור ויטרי (שבת ס"ה לה), ושם הוסיף עוד שבעולם הזה הקדוש ברוך הוא עסוק במלאכה, מתן שכרם של צדיקים ופוערנותן של רשעים, אך ב'יום שכלו שבת', תהיה לו 'מנוחה' מושלמת, כמו ביום השבת.

ה'שר שלום' מבעלזא הביא בשם המגיד ממעזריטש שפירש: בזמן שישראל שרויים

בגלות כביכול אין לקדוש ברוך הוא מנוחה, לפי שהוא מצר בצרתם של ישראל, ככתוב (ישעיה סג ט): "בכל צרתם לו צר". אנו מבקשים שתבוא הגאולה ויבוא הקץ הנצחי לצרותינו, שאז גם הוא יתברך כביכול ינוח מצערנו, ותהיה 'מנוחה לחיי העולמים' (מדבר קדש' פר' פינחס).

עוד מסופר על ה'שר שלום' מבעלזא: באחת השבתות התארחו על שולחנו קבוצת עניים מסובלים בייסורים קשים, אשר צעקו ממר ליבם על כאביהם. לפני ברכת המזון פתח הרבי ואמר שבברכת המזון אנו מבקשים: 'הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים', כי בעולם הזה כביכול אין לו יתברך מנוחה, שאיננו מבינים דרכיו וכל אחד מתאונן על מר גורלו. אך לעתיד לבוא כשתימלא הארץ דעה את ה', יכירו הכול ש"כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד", ואז יהיה 'מנוחה לחיי העולמים'. (ספר 'בלו' עמ' 19).

מנוחה שהיא קודש 'לחיי העולמים'

גרסה נוספת בלשון המשנה שבה פתחנו הובאה בטור (א"ח קלג): "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולם הבא".

וב'תפארת ישראל' שם ביאר ששני עניינים כלולים בבקשה זו:

האחד - שנוכה "ליום שכלו שבת" - הם חיי העולם הבא, אחר צאת הנשמה מהגוף, והשני - 'מנוחה לחיי העולמים' - על האלף השביעי שבו תהיה מנוחה 'לחיי העולמים', שחיי העולם ישבתו אז למשך אלף שנים, כמבואר בגמרא (סנהדרין צא א).

באופן נוסף ניתן להסביר זאת על פי משלו של המגיד מדובנא (אהל יעקב ויקהל): על דלת ביתו של העשיר הדיפק עני וביקש נדבה. הופתע העשיר לגלות שעני זה הוא בן עירו לשעבר, וכיוון ששנים חלפו מאז התנתק ממולדתו, שמח על ההזדמנות להתעדכן בשלום משפחתו וחבריו מהעבר. אלא שהעני מיהר להמשיך ב'עבודתו', ולא אבה להתעכב עד שהבטיח העשיר לשלם לו כפליים ממה שעתידי היה להרוויח בחיזורו על הפתחים.

התיישב העני על כורסה ליד האח המוסקת בטרקלינו של העשיר והחל לגלול את סיפוריו לאוזניו הכרויות של העשיר. אלא שהתנאים הנוחים גרמו לכך שתוך דקות ספורות הוא נרדם. כעס העשיר ואמר לו: "וכי שילמתי לך בשביל שתישן? הלא שילמתי לך כדי שתספר... סיים סיים משימתך, ולאחר מכן תזכה למיטה מוצעת ואף למנה משביעה".

בכך ניתן להבין את ייחולנו: "ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים" - לא מנוחה המוקדשת לאכילה, שתייה ושינה, אלא מנוחה כדי שנוכל להקדיש שעותינו להוסיף תורה ומצוות שיעמדו לחיי העולם הבא ('ברכת דוד').

המחילה והתפילה פעלו את פעולתן

אנא, ינסה הרב לברר זאת בשנית". "יש לי רעיון", ננער לפתע רבי אליהו, "בעוד כמה ימים מתקיימת בישיבה מסיבת סיום מסכת. בוא למסיבה, ואולי כאשר אותו איש צוות יראה את פניך הוא ייזכר במקרה שבו פגעת בו, וכך תוכל לבקש את מחילתו". אולם ירחמיאל הפתיע אותו כאשר השיב: "אני מתגורר כיום בחוץ לארץ. לצערי לא אוכל להגיע לישיבה".

ליבו של רבי אליהו יצא מרחמים על בן שיחו, אולם הוא לא ידע כיצד לעזור לו. הוא הרבה קמעא ואז העלה רעיון: "אם אינך יכול להגיע לכאן, אני מציע שתתקשר אליי בשעת המסיבה. אניח את הטלפון מול המיקרופון, אתה תספר את סיפורך במעמד כל בני הישיבה ורבניה ותבקש מחילה בפומבי, ואולי כך תזכה למחילה".

הרעיון מצא חן בעיניו של ירחמיאל. וכך, כמה ימים לאחר מכן, בעיצומה של מסיבת הסיום, התקשר רבי אליהו לירחמיאל וקירב את הטלפון למיקרופון. ירחמיאל סיפר בקצרה את סיפורו לאוזניהם הכרויות של הנאספים, ומשסיים ענו כולם אחריו: "מחול לך, מחול לך".

הסיפור נגע לליבם של כמה מצעירי התלמידים, ואחד מהם קם והציע כי בכל יום, מעתה ועד לישועה, יאמרו הוא וחבריו פרק תהילים ולאחר מכן יזכירו את שמו של ירחמיאל ומשפחתו לברכה ולישועה. הרעיון זכה לאישורו של ראש הישיבה, וכבר באותו מעמד נאמר פרק תהילים ולאחריו 'מי שברך' לזכותם, אשר בסימונו ענו הכול 'אמן' בכוונה.

ירחמיאל סיים את השיחה בהתרגשות ובציפייה. התלמידים מילאו את חלקם, ומאז למשך כל השנה הבאה נאמר בישיבה בכל יום פרק תהילים לזכותו של ירחמיאל שייפקד בדבר ישועה ורחמים.

למעלה משנה חלפה מאז. במהלכה לא שכחו רבי אליהו ותלמידיו את ירחמיאל. דרכו לישועה לא הייתה סוגה בשושנים, אולם תפילותיהם של התלמידים ליווה לאורך הדרך, עד שלאחר כשנה זכו הם להתברר כי בסייעתא דשמיא תוך שרשרת של ניסים גלויים נולד לירחמיאל ולזוגתו בן זכר, בריא ושלם.

בקשת המחילה, יחד עם התפילות הרבות שנישאו בריבים בעקבותיה, פעלו את פעולתן כנגד הטבע, והישועה לא איחרה לבוא.

הטלפון בחדרו של הרב אליהו מראשי ישיבת 'תהילת התלמוד' צלצל. על גבי הצג נראה מספר ארוך ובלתי מוכר, ומעבר לקו הזדהה הדובר כירחמיאל דלקוביץ.

"הרב זכור אותי?" הוא שאל, ורבי אליהו לא היה זקוק ליותר מכמה שניות כדי להיזכר. "בוודאי", השיב, "לא שכחתי אותך כפי שאיני שוכח אף אחד מתלמידי... אם אינני טועה חלפו למעלה מעשור מאז שעזבת את הישיבה. היכן אתה היום? מה שלומך ומה מביא אותך להתקשר ביום בהיר?"

רבי אליהו הופתע עוד יותר כאשר במקום תשובה לצרור שאלותיו נשמע מעבר לקו קול בכי חרישי. הוא המתין דקה קלה עד שנפסק הבכי, וירחמיאל המשיך: "שלומי טוב ברוך ה', אולם אני זקוק לישועה גדולה; למעלה משש שנים חלפו מיום נישואי וטרם זכינו לילדים. הישועה אינה נראית באופק, וגם הרופאים הרבים, שאת חדריהם פקדנו, אינם נותנים לנו תקוות רבות.

התקשרתי לרב משום שמה זמן רב ליבי אינו נותן לי מנוח. במעמקי זיכרוני קיימת תמונה מטושטשת בת למעלה מעשור שנים. כפי הנראה, מתוך משובת נעורים, פגעתי אז פגיעה משמעותית באחד מרבני הישיבה, ואינני זוכר מיהו, כפי שאינני זוכר את פרטי המקרה, אולם ליבי אומר לי כי בשל כך מתעכבת ישועתי. אני מבקש מאוד מהרב כי יחוס וירחם עליי ועל משפחתי וינסה לברר על מי מאנשי הצוות מדובר. אני משתוקק בכל מאודי להתנצל בפניו ולבקש את סליחתו. כך אולי אזכה סוף סוף להיפקד בפקודת ישועה ורחמים".

גם רבי אליהו לא זכר את פרטי המקרה, אולם הוא הבטיח לנסות ולברר, ולאחר מכן נפדר מתלמידו תוך איחולים לבניים כי בקרוב יזכה לבשרו בשורות טובות.

סיפורו של תלמידו לשעבר נגע לליבו של רבי אליהו, וכפי שהבטיח, כבר באותו היום ניגש לכל רבני הישיבה בזה אחר זה וביירא את הם זוכרים את המקרה שתיאר ירחמיאל. אלא שאיש מהם לא זכר. ירחמיאל זכור היה להם היטב כחבור בעל מרץ ובעל לשון חדה ושנונה, אולם אף לא אחד מהם נשא זיכרון של פגיעה בו.

לאחר שבירוריו העלו חרס, התקשר רבי אליהו לירחמיאל וסיפר לו כי אלו הן התוצאות... אלא שירחמיאל לא ויתר: "אני בטוח כמעט במאה אחוז שפגעתי באחד מאנשי הצוות.